

גליון זה יוצא לרפואת
הר"ר יעקב מאיר בן חיה שינדל
לרפואה שלמה בתושח"י

דברי שי"ח

ממרון שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ולא תנונו איש את עמיתו" (כה, יז)

בב"מ נ"ח ב' כל היורדין לגיהנם עולים חוץ משלשה שיורדין ואין עולין ואלו הן הבא על א"א והמלבין פני חבירו ברבים והמכנה שם רע לחבירו, מכנה היינו מלבין אע"ג דדש ביה בשמיה. ומפרש"י דדש ביה כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן ואין פניו מתלבנות ומ"מ זה להכלימו מתכוין. נראה דכל איסור מכנה שם היינו בקורא לו תמיד כן או שאחרים מכנין אותו כן אבל אם קוראו פ"א או ב' אין קפידא כי בדרך בדיחותא קאמר ובה ניחא שמצינו בכמה מקומות שלא הקפידו ע"ז עי' סנהדרין נ"ט ב' מגילה י"ד ב' כריתות ח' א' פסחים ע' ב' חולין ק"י א' שבת קכ"א ב' נדה י"ב ב' ועוד כמה דוכתי. ואין לדחות בכמה מקומות דהיה זה משום תוכחה שרצו לרמוז להם שהתנהגו שלא כהוגן באיזה פרט, דאם יש איסור לכנות שם אסור גם כשזה לצורך ואם צריך להוכיחו יוכיחו בהדיא או ירמזו לו ולא בדרך זה שאסור ואמרו עליו שאינו עולה מגיהנם, אלא ע"כ דבקודא לו כן בדרך אקראי פ"א או ב"פ אין קפידא בזה כי בדרך בדיחותא קאמר.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"הגאון הגדול רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל"

השבוע ביום ראשון. ל"ג בעומר יום ההולאה של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי. נסתלק מעמנו הגאון המופלא שהיה דבוק בכל נימי נפשו למרון רבינו שליט"א. להבחל"ח הגה"צ רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצ"ל.

משך כל השנים, ובפרט בשנים האחרונות מעת שבא להתגורר בבני ברק, לא הניח דבר שלא התייעץ בו עם רבינו. פעמים היה מגיע בשביל שאלה של תלמיד, או ידיד, ורבינו שליט"א היה מכבד אותו מאוד ואף היה קם לכבודו.

סיפר התנא דבי נשיאה הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א שזוכר מצעירותו ממש, שפעם אחת היה אצל המיו רבינו, והגיע במיוחד מירושלים הגאון רש"י זצ"ל וביקש דחוף לפגוש את רבינו, וכיון שלא היה שייך לדבר איתו כי היה סגור בחדרו, אמר הגרש"י לר' שרגא שהוא בא לבקש ברכה לאיזה ענין פרטי (ופירט לו את הדבר) והוא מוכרח לחזור אז הוא ממנה אותו לשליח שיבקש הברכה עבורו, והוא תיכף חוזר לירושלים.

לפני כחודשיים כשמרן רה"י הגרא"ל שליט"א נהלש מאוד, אירגנו קבוצת תלמידי חכמים שיעתירו בעבורו במירון, וביקשו גם מהגרש"י זצ"ל שיבוא, ואכן הוא אישר את בואו. באותו יום הוא הרגיש קצת חולשה וחשש מהנסיעה הארוכה, ושלא לשאול את רבינו שליט"א אם ליסוע או לא, ורבינו שליט"א הורה נחרצות שהנסיעה היא דבר מצווה ולא יצא שום תקלה, ובירכו שיסע ויחזור לשלום. וכמוכן כך היה.

בכל ספר מסדרת הספרים שהוציא 'זאת ליעקב' על התורה והש"ס, היה מגיע בעצמו להביא לרבינו ולקבל ברכתו.

פגישתו האחרונה עם רבינו היתה בשבת חול המועד פסח האחרון, שעבר לפני התיבה בלדרמן בתפילת המוסף במנין של רבינו. לאחר התפילה רבינו בירכו אגוס'ן שבת והודה לו על התפילה.

בשבועות האחרונים שחלה, העתיר עבורו רבינו, ואף טרח במיוחד להשתתף בעצרת תפילה שהתקיימה בבית הכנסת לדרמן, ואמר בעבורו פרקי תהילים.

בערש"ק לפני כחודש נכנס הגאון רבי ישראל חיים גפן שליט"א לרבינו בשם אמו - אשת הגרש"י זצ"ל לשאול היות והמצב שלו מאוד קשה, האם להוסיף לו שם ורבינו אמר שכן ויוסיפו רפאל, אלא שמשמים נגזרה הגזירה ונלקח בעוונותינו. בהלויותו יצא רבינו במיוחד להשתתף ולחלוק לו את כבודו האחרון.

דבר העורך

הורים התלויים בשערה...

במנהגי האבילות בימי הספירה פשוט כמה מנהגים, המנהג המקובל הוא לנהוג אבילות עד יום ל"ג בבוקר [ולספרדים עד ל"ד בבוקר], לעומת זאת היו שנהגו להתחיל רק מר"ח אייר ועד חג השבועות למעט יום ל"ג עצמו, ודעת המקובלים לנהוג באבילות כל ימי הספירה עד ערב שבועות.

שלושה מנהגים אלו הוזכרו בשו"ע סי' תצ"ג, ובהל"ה הסביר היטב טעם ומקור כל מנהג, עוד נאמר במ"ב (שם סק"ז) שיכול לתפוס חומרי המנהגים, דהיינו שינהג איסור מפסח עד ערב שבועות או עד יום א' של הגבלה חוץ מל"ג בעומר, ואף שנוהג ב' חומרות הסותרות זו לזו אינו כנסיל ההולך בחושך, כיון שעושה כן רק מחמת ספק, שאינו יודע איזה מנהג הוא העיקר, ואכן כן הוא מנהג מרן שה"ת שליט"א לתפוס את שני החומרות, ולכן גם אינו גוזז את ילדי החלאקה רק ביום ל"ג עצמו.

מרן נמנע מלגזוז גם בערב שבועות, מחשש שמא יצא דם, שיש בו סכנת מזיקים ביום זה כמבואר ברמ"א סי' תס"ט ס"ו.

הוראה מעניינת הובאה בספר הנפלא "ארחות רבינו" שמרן החזו"א זצ"ל התיר לספר בלורית בספירה, והסביר מרן שליט"א שטעם ההיתר של החזו"א הוא משום גנאי הבלורית ליראי שמים, ולא משום שאילת חציצה לתפילין, ולכן יש להתיר להסיר בלורית גם בימי חול המועד! בהם אין מניחים תפילין.

אנקדוטה הלכתית מעניינת מובאת בספר "בית אמי", שמרן שליט"א נהיה חתן בליל חמישי י"ח אייר - ל"ג בעומר תשי"א, ולמחרת היום אביו בעל הקהילות יעקב זצ"ל החל לספרו, ובאמצע שקעה החמה, והסתפק הקה"י האם יכול לסיים את התספורת, או שמא יגיע מרן לשבת לכלה כשראשו מסופר למחצה, ושאל את מרן החזו"א זצ"ל אם מותר לגמור והורה להם מרן כי מכיון שהתחיל יכול הוא לסיים.

עוד מובא שם שמרן מעולם לא השתתף במדורות ל"ג בעומר, ותמיד היו נפעמים לחזות כיצד לא היה קם, ואפילו לרגע קט לראות את המדורה הגדולה הבעורת מתחת חלונו ממש!

אם עובר איסור באכילת ועשיית דברים הגורמים לשכחה

בגמ' הוריות י"ג ע"ב איתא "ת"ר חמשה דברים משכחים את הלימוד האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל חתול והאוכל לב של בהמה והרגיל בזיתים" וכו' עיי"ש המשך סוגית הגמ' וכן בעוד מקומות מבוואר כמה דברים הגורמים לשכחת הלימוד, ויש לדון האם מי שאוכל מדברים אלו הגורמים שכחה עובר בלאו דהשמר לך וכו', והנה בס' חסידים סי' תתר"ח כתב וז"ל "א' שאל מחכם אמר עכברים אכלו מלחמי אם אוכל לאכול מן הלחם, אמר ולמה לא תאכל א"ל פן אשכח תלמודי ואני נזהר מלאכול מכל מה שמשכח התלמוד ועתה אני רעב, א"ל החכם אינך חייב עד שישב ויסירם מליבו, ואני רואה שאינך עוסק בתורה ואתה פנוי והיית יכול לעסוק וכל היום אתה בטל מד"ת והולך אתה עם עמי הארץ לשמוע דברים בטלים מוטב היה לך שלא היית נזהר מדברים המשכחים כדי שהיית שוכח דברים בטלים שאתה עוסק בהם" עכ"ל. ומהא דאמר לו החכם "אינך חייב עד שישב ויסירם מליבו" מבוואר דליכא איסור כלל באכילת ועשיית דברים אלו כיון שאינו מסירם מליבו.

וכן הוכיח מדבריו מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר זכרון ח"ב והוסיף שם דכ"נ מכל הפוסקים שלא הביאו להל' כל הדברים שמשכחים התלמוד משמע דאין בזה איסור, ובביאור הענין מדוע לא נקרא זה שיושב ומסירם בלבו ב' שם דכיון שאין זה מוכרח שישכח אלא זה גורם להחליש הזיכרון והוא מכוין להנאת עצמו לאכילה ומשא"כ במבטל ואינו חוזר על משנתו שבודאי ישכח, זה נחשב שמסירם מלבו עיי"ש ד' (וע"ע בשו"ע הרב הל' ת"ת עם הערות וציטונים פ"ב ס"ז הערה 10. ובס' שמירת הגוה"נ סי' ט"ז הערה ט').

והנה מרן שליט"א בס' הזיכרון שם כתב "וכ' בא"ר סי' ק"ע ס"כ בשם ס' הגן דהממלא כרסו עובר בלאו דהשמר לך פן תשכח ומשמע לכא' דס"ל דכל האוכל מהדברים הקשים לשכחה דעובר בלאו דאורי' דהשמר וכו' אבל ע"כ א"א לומר כן (ולהפלה בעלמא נקטי' כלומר שהוא מעין האיסור של השמר לך וכו') דבהדיא מבוואר בס"ח" וכו' ובעלון עלים לתרופה (גליון ש"ג) העירו בזה דלכאורה כוונת ס' הגן לפשטיה דקרא "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך לבלתי שמר מצותיו" וכו' וא"ז שייך לענין דשכחת התורה, ונעלם מהם שכבר כתב כן מרן שליט"א בהוספות ותיקונים לס' זכרון עיי"ש.

ובשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' ק"ל כתב דנראה שכל מי שעושה דברים אלו הקשים לשיכחה המובאים בהוריות כיון שעושה מעשה שע"ז שוכח לימודו עובר בלאו זה שהרי גורם שיסורו ד"ת מלבו עיי"ש ד'. וע"ע בשו"ת שלמת חיים סי' תק"א שכ' דבעניני שכחה אפשר שיש בזה לתא דלאו השמר לך פן תשכח, ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' ט"ו כתב לענין אכילה מדבר שאכל העכבר ממנו שקשה לשכחה כדאי' בהוריות דהעובר ע"ז עובר על פן תשכח עיי"ש ד'. ובמבואר לס' שמירת הגוה"נ סי' י"ח העיר דהוא עצמו (בדברי מלכיאל) ח"ב סי' נ"ג כ' ליישב הא דהשמיטו הפוסקים שאסור לאכול או לעשות הדברים הקשים לשיכחה משום האיסור הוא משום דאינו רק חשש שזיק ואפשר שלא יזיק או שיוכל לעשות לעומת זה דבר המועיל לזכרון וכדאי' בהוריות שם איזה דברים עיי"ש ד'.

וראיתי לגאון א' שליט"א שמביא בספרו שמועה מפי מרנא ורבנא החזו"א זצוק"ל שאמר שמאחר ומבוואר בשו"ע סי' ד' סעי' י"ח דמי שאינו נוטל ידיו כשצריך אם ת"ח הוא תלמודו משתכח לכן מי שאינו נזהר ליטול ידיו כשצריך עובר בלאו דהשמר לך פן תשכח ושאלתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אם נכונה שמועה זו דהנה זה נגד מש"כ בס' חסידים וכמש"כ מרן שליט"א בפתחה שם והשיב מרן שליט"א שכמדומה שאינו נכון, ומ"מ מרן שליט"א בס' שם כתב דבודאי נכון לזהר לכתחילה מהדברים הקשים לשיכחה (ואף שאין איסור בדבר) שהרי לכן מנאום חכמים שידעו לזהר מהם.

בענין נשים אם צריכות לזהר בזה

ויש לדון האם גם נשים צריכות לזהר בזה שלא לאכול ולעשות דברים המשכחים ובפשיטות נראה דכיון שאשה אינה מצווה בת"ת לכן אין ענין ג"כ שתזהר מלשכוח, וכן מבוואר להדיא בחוות דעת יור"ד סי' ע"ב סק"ב שכ' וז"ל "רק הזכרים אין אוכלין לב עוף שקשה לשכחה" עכ"ל, וכ"ה בבית לחם יהודה שם סק"ג וז"ל "ואין לאכול נשים מעוברות וזכרים בפרט לבני תורה לב אפילו של עוף שקשה לשיכחה ושאר נשים ובתולדות אוכלות הלב אפי' של בהמה וכ"כ בכה"ג" עכ"ל, וע"ע בזה בדרכי תשובה שם סעי' א' סק"ה (ושם הביא מהכנה"ג בהגהות ב"י אות ד' שכ' שבמדינתו אין נזהרים בזה) ושם ב' הטעם דרק הזכרים נזהרים בזה משום שקשה לשיכחה וזה לא שייך בנקבה דאינה בת תלמוד תורה עיי"ש ד', וע"ע בערוך השולחן שם סעי' א', וכ"כ מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' זיכרון שם דנראה פשוט

שנשים א"צ לזהר בזה כיון דאינם מצווים על ת"ת דלא עדיפי מע"ה דמבוואר בס"ח שאין לחוש, וע"ע בשו"ת שבט הקהתי ח"א סי' ב'. והנה בב"י או"ח סי' מ"ז כ' לענין נשים בברכת התורה וז"ל "וכ"ש לדברי סמ"ג (בהגהות והערות לטור כ' דבר זה לא נמצא בסמ"ג אלא בהקדמת הסמ"ק וכמש"כ בתשו' מהר"ל) שכ' דהנשים חייבות ללמוד הדינים השייכים להם" ע"כ וכן בשו"ע הרב פ"א מהל' ת"ת הט"ז כ' "אשה אינה מצווה בת"ת שנא' וכו' ומ"מ גם הנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכין להן לידע אותן כמו דיני נדה וטבילה ומליחה ואיסור ייחוד וכיצ"ב כל מ"ע שאין הז"ג וכל מצות ל"ת של תורה ושל ד"ס שהן מזהרות בהן כאנשים" וכו' וא"כ לפי"ז יל"ע אמאי לא יזהרו בדברים הגורמים שכחה מכיון שצריכים לידע וללמוד הדינים שחייבים בהם ושאלתי זאת קמיה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב **בזה"ל "צריך לידע אבל אין מצווין באיסור שכחה",** ובב"י הדברים נראה עפ"י מש"כ בשו"ת אבני נזר חו"ר ד סי' שני"ב ושו"ת בית הלוי סי' ו' דמה שנשים צריכות ללמוד הדינים השייכין להם אינו מדין ת"ת אלא שמחויבות ללמוד כדי שיוכלו לקיים העשיה ולא מצד חיוב לימוד בעצמותו ואם האשה בקיאה היא בדינים שלה ויודעת היאך לעשות שוב אינה צריכה ללמוד עוד אפי' להסמ"ק עיי"ש ד' ולפ"ז את"ש דכל האיסור שכחה הוא דוקא במי שמצווה בת"ת ולימוד התורה שלו הוא מצד מצות ת"ת ולא רק בשביל ידיעת הדין ודו"ק, שו"ר שבי' כן בס' מנחת מחבת ח"א סי' ס"ב אות כ"ד.

מיהו בס' הליכות ביתה פכ"ח הערה כ"ד כתב שאף נשים צריכות לזהר בדברים המשכחים וטעמו משום שצריכה ללמוד ולידע הדינים שהיא מצווה בהם ויש לחזק דבריו עפ"י מש"כ ידידי הגר"א גרוז'נסקי שליט"א דנשים חייבות בלימוד דיניהם משום ת"ת עיי"ש ד' באורך, וע"ע בזה בס' שמירת הגוה"נ במבוא פרק י"ט.

בענין קטנים אם צריכים לזהר בזה

וכן יש לדון לענין קטן שעדין לא למד אם צריך לזהר בזה או דילמא כיון שעוד לא למד ואין לו מה לשכוח א"צ לזהר בזה וראיתי להגר"ח פלאגי' זצוק"ל בס' עיני כל חי בחי' הוריות י"ג ע"ב שכתב אהא דאי' בהם דהמניח כליו מתחת מראשותיו קשה לשכחה דאין בזה קפידיא לתינוק כיון שעדין לא למד, ונראה דאפשר לדייק כן מדברי הס"ח שכ' שעם הארץ שבטל מה"ת מוטב לו שלא יזהר מדברים המשכחים והנה הרי יתכן שע"ה זה הבטל מה"ת יתחזק יום אחד ויתחיל לעסוק בתוה"ק והנה אי נימא דדברים אלו גורמים שכחה בטבע ויכולין להזיק גם לעתיד א"כ גם לע"ה יש להזהר דאולי יחזור בו ויתחיל ללמוד ואז יגרום לו מה שלא נזהר מדברים אלו קודם שלמד לשכח מה שלומד, מיהו מדברי הבית לחם יהודה (לעיל) שכ' שנאדם מעוברות צריכות לזהר בזה וזהו משום הוולד א"כ כ"ש קטן שנולד שצריך לזהר בזה (וקצת יל"ע בזה דדילמא ל' הכי משום א"כ בנדה ל' שמלאך מלמדו כל התורה והשביל תורה זו יש לו לזהר וע"י בס' עיני כל חי שם ולפ"ד יש לומר הכי ודו"ק) וכ"כ מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בפתחה לס' זיכרון ח"ב שקטן אף **שעדין לא למד יש להקפיד, ודלא כמש"כ בהגה"ה לס' שמירת נפש סי' של"ט כיון דמסתבר דדברים אלו עושין טבע של שכחה ויכול להזיק לו אח"כ ח"ו עכ"ד.**

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק